

**ЖУКОВСЬКИЙ ВАСИЛЬ МИКОЛАЙОВИЧ.
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ І МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ
ВИКЛАДАННЯ ПРЕДМЕТІВ ДУХОВНО-МОРАЛЬНОГО
СПРЯМУВАННЯ В НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ
(на основі християнського віровчення)**

**Жуковський Василь Миколайович,
доктор педагогічних наук,
професор Національного університету «Острозька академія»**

**ТЕМА 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ВИКЛАДАННЯ ПРЕДМЕТІВ
ДУХОВНО-МОРАЛЬНОГО СПРЯМУВАННЯ**

Богословські засади викладання предметів духовно-морального спрямування в українській школі

Основні інституції у прищепленні духовно-моральних цінностей

Досвід викладання предметів духовно-морального спрямування у вітчизняній та зарубіжній школі.

Актуальність викладання предметів духовно-морального спрямування в українській школі.

Історія викладання предметів духовно-морального спрямування в школах України

**БОГОСЛОВСЬКІ ЗАСАДИ ВИКЛАДАННЯ ПРЕДМЕТІВ ДУХОВНО-
МОРАЛЬНОГО СПРЯМУВАННЯ**

За Біблією, людина – істота, яка складається з тіла, душі і духу

А Сам Бог миру нехай освятить вас цілком досконало, а непорушений дух ваш, і душа, і тіло нехай непорочно збережені будуть на прихід Господа нашого Ісуса Христа! (1Сол.5:23).

ТІЛО

Людське тіло — фізична структура людини, людський організм.

Тіло людини утворено клітинами різних типів, характерним чином організується в тканини, які формують органи, заповнюють простір між ними або покривають зовні. Тіло дорослої людини утворюють близько тридцяти трильйонів клітин. Клітини оточені міжклітинною речовиною, що забезпечує їх механічну підтримку і здійснює транспорт хімічних речовин. Людський організм росте і розвивається протягом усього життя. Вікові зміни

людського організму в постнатальному періоді у перший місяць після народження пов'язані з переходом організму дитини від паразитарного типу існування у материнській утробі до фізичного самотійного, але фізіологічно залежного від опіки з боку дорослих, насамперед матері, функціонування.^[1] Своєї якісної своєрідності людське тіло набуває у віці до одного року, коли відбувається становлення власних органічних систем та перших тілесно поведінкових форм самотійності, поява зорового та слухового зосередження, комплексу поживлення, акту хапання, формування систем первинної адаптації до нового навколишнього світу

ФУНКЦІЇ ТІЛА

1. Інстинкт самозбереження
2. Інстинкт продовження роду

Підтримка і розвиток (сон, харчування, фізична активність, миття, лікування)

ФУНКЦІЇ ДУШІ

Керівництво тілом

1. Розум
2. Почуття
3. Воля

Підтримка і розвиток (навчання, побутова діяльність, професійна діяльність)

ФУНКЦІЇ ЛЮДСЬКОГО ДУХУ

1. Страх Божий
2. Сівість
3. Прагнення Бога

Дари Святого Духа

Сім дарів Святого Духа – це:

мудрість, розум, рада, сила, знання, побожність і страх Божий.

<https://dyvensvit.org/top/1021388/>

Підтримка і розвиток (молитва, вивчення Біблії, участь у таїнствах, діяльність)

Плоди Святого Духа – це досконалості, що їх формує в нас Святий Дух як первістки вічної слави.

Згідно з церковною традицією їх є дванадцять:

«любов, радість, мир, довготерпіння, лагідність, доброта, милосердя, тихість, вірність, скромність, поміркованість, чистота» (Гал. 5, 22-23).

Джерело: CREDO: <https://credo.pro/2014/04/132197>

Необхідний гармонійний розвиток духовних, душевних (психічних) і фізичних сил людини

ВИХОВНІ ІНСТИТУЦІЇ

**СІМ'Я
ШКОЛА
ЦЕРКВА
ГРОМАДА**

МІСІЯ ШКОЛИ

СИНТЕЗУВАТИ ЗУСИЛЛЯ СІМІ, ГРОМАДИ, ЦЕРКВИ З ДУХОВНО-МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ

ДОСВІД РЕЛІГІЙНОЇ ОСВІТИ ТА ДУХОВНО-МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ В КРАЇНАХ СВІТУ

НАЗВИ КУРСІВ РЕЛІГІЙНОГО ЗМІСТУ

- релігія (Бельгія, Греція, Іспанія, Фінляндія),
- християнська мораль (Данія),
- основи релігії (Австрія, Норвегія, Нідерланди),
- релігійне навчання (Швеція, Ісландія),
- релігійне виховання (Португалія, Великобританія, Німеччина),
- релігія та етика (Люксембург,
- релігійні рухи (Нідерланди, середня школа).

Ставлення освітян Європи до релігійної освіти

-пізнавально-енциклопедичний:

(Нідерланди, Австрія, Швеція, Норвегія);

-пізнавально-активний:

(Португалія, Великобританія, Німеччина, Ірландія, Данія);

-ігноруючий, або нейтральний:

(Болгарія, Словенія, Румунія, Швейцарія, Франція).

Мета релігійної освіти в Європі – ознайомити школярів

- з історією релігії як суспільного феномена
- з різними релігіями у світі
- історією та розвитком релігійних конфесій власної країни
- роллю релігії в житті суспільства й людини

ТЕНДЕНЦІЇ У ВИКОРСТАННІ РЕЛІГІЙНИХ ЦІННОСТЕЙ В КРАЇНАХ ЄВРОПИ

Загальна тенденція – зниження ролі релігії в школі

Конкретно національні тенденції – розширення ролі релігії в школі

РЕЛІГІЙНА ОСВІТА В США

З ХУІІ століття і до 1960-х років ХХст. - виховання молоді на християнських цінностях.

У **1962-1963** рр. молитва в школі та читання Біблії було визнано Верховним судом США неконституційним.

У цій невеликій молитві говорилося:

”Всемогутній Господь, ми визнаємо нашу залежність від Тебе і просимо Твого благословення на нас, наших батьків і нашу державу”.

Наслідки заборон:

США стали світовим лідером у самих незавидних сферах, а саме:

- за кількістю тяжких злочинів;
- за кількістю розлучень,
- за підлітковою вагітністю;
- за кількістю добровільних абортів;
- за числом випадків СНІДу;
- за рівнем нелегального вживання наркотиків;
- на першому місці у Західному світі за кількістю неписьменних.

ВАЖЛИВИЙ НАСЛІДОК ЗАБОРОН ХРИСТИЯНСЬКИХ ЦІННОСТЕЙ В ДЕРЖАВНИХ ШКОЛАХ США – СТВОРЕННЯ МЕРЕЖІ ПРИВАТНИХ ХРИСТИЯНСЬКИХ ШКІЛ

АКТУАЛЬНІСТЬ ВИКЛАДАННЯ ПРЕДМЕТІВ ДУХОВНО-МОРАЛЬНОГО СПРЯМУВАННЯ В НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ

ТРИВОЖНІ СОЦІАЛЬНІ ВИКЛИКИ

Розширення використання в закладах освіти невластивих для України окультних заходів: хелловін

Зусилля до легалізації наркотиків

21 грудня Верховна Рада ухвалила в другому читанні законопроект № 7457 «Про регулювання обігу рослин роду коноплі (Cannabis) у медичних, промислових цілях, науковій та науково-технічній діяльності». «За» проголосували 248 народних депутатів

Активізація діяльності та впливу сексуальних меншин:

ревізія підручників на предмет гендерної толерантності,

гей – паради,

підготовка до легалізації одностатевих шлюбів

20 червня 2022 року конвенцію ратифіковано (259 голосів проти 8).

21 червня 2022 року президент України Володимир Зеленський підписав закон про ратифікацію Стамбульської конвенції.

Реформа освіти і школи (нова українська школа)

Поступове вилучення предметів духовно-морального спрямування, починаючи з першого класу

Масовий булінг в системі освіти

У 2017 році зафіксовано близько 109 тис. звернень до психологів з приводу цькування в українських школах.

З них українські діти 42 тис. разів зверталися до психологів через цькування в школі

Про це повідомила генеральний директор Директорату інклюзивної та позашкільної освіти Міністерства освіти і науки Лариса Самсонова, інформує news.enovosty.com.

За її словами,

39% (42,5 тис. звернень) з усіх звернень було від дітей,
29% (31.6 тис. звернень) - від вчителів,
ще 5% (5,45 тис. звернень) - від сторонніх людей,
інші - від батьків.

Самсонова також зазначила, що статистика повідомлень про буллінг в школах збільшилася, однак вона не вважає це поганим.

«Те, що збільшився цей показник, означає, що люди знають, що таке буллінг. А що далі з цим робити - ми вже повинні думати », - сказала генеральний директор Директорату інклюзивного та позашкільної освіти.

Стан основних виховних інституцій сім'ї, школи, церкви і громади в українському суспільстві

СІМ'Я

- значна частина сучасних батьків сформувалася як особистості в радянські часи
- значне місце займає неповна сім'я
- сім'я нерідко розкидана по світах в пошуках заробітку,
- сім'я загалом зайнята виживанням,
- частина сімей знаходиться під впливом алкоголю і наркотиків,
- сім'я у багатьох випадках некомпетентна у вихованні дітей
- війна – серйозний виклик для вітчизняної сім'ї
- прагнення легалізувати одностатеві союзи

ШКОЛИ

- відсутня ефективна виховна ідеологія
- духовно-моральне виховання молоді здійснюється епізодично.

ЦЕРКВА

- в Україні багато релігій
- існує низка християнських конфесій
- православна церква ослаблена міжконфесійною боротьбою
- православна церква значною мірою набуває і продовжує місіонерські традиції
- інші конфесії порівняно мало чисельні

Руйнівний вплив чинять

Інтернет
комп'ютерні ігри
реклама
дискотеки
поп-музика
алкоголь
наркотики
телебачення

У зв'язку зі слабким духовно-моральним вихованням українська молодь – світові лідери

за вживанням алкоголю
за вживанням наркотиків
за ВІЛ-інфікованістю
дитячою проституцією

Прояви небаченої раніше жорстокості серед підлітків

До своїх однолітків

До батьків

До безхатків

До поліції

Поява груп, в яких закликається до самогубства
Самогубства серед підлітків

ШЛЯХИ ВИКОРИСТАННЯ ПОТЕНЦІАЛУ РЕЛІГІЇ У ВІТЧИЗНЯНІЙ ШКОЛІ

1. Здійснювати навчання основ різних релігій (релігієзнавство)
2. Здійснювати навчання цінностей окремої конфесії (неможливо в сучасній державній школі)
3. Відмовитися від духовно-морального спрямування в школі
4. Викладання предметів духовно-морального спрямування

ФОРМИ ЗДІЙСНЕННЯ ДУХОВНО-МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ

- урок
- факультатив

- гурток
- інтеграція духовно-морального виховання в уроки з основ наук

ОСНОВНІ ВІХИ ДУХОВНО-МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ В НЕЗАЛЕЖНІЙ УКРАЇНІ

I ЕТАП (1991 – 1992рр.)

Стихійний характер духовно-морального виховання

Учні Західних областей – Львівської, Івано-Франківської й Тернопільської – учні ознайомилися з основами християнства нерідко конфесійного характеру.

II ЕТАП (1992 – 1995)

Початок організованого здійснення духовно-морального виховання

У 1992 – 1995рр. – організоване навчання християнської моралі в Львівській, Івано-Франківській та Тернопільській областях.

У 1992р. - у Львівській області підписано наказ "Про запровадження в середніх загальноосвітніх школах факультативного курсу "Основи моралі" в 5-7 класах".

У вересні 1992р. на базі Львівського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти було запроваджено експериментальну підготовку вчителів християнської етики.

У 1991-1992рр. у Рівненській області розпочалася активна підготовка вчителів "Християнської етики" на базі Рівненського обласного краєзнавчого музею.

У 1995р. на базі Острозької академії було проведено першу в Україні на базі державного вищого навчального закладу Міжнародну науково-практичну конференцію **"Виховання молодого покоління на принципах християнської моралі в процесі духовного відродження України"**.

III ЕТАП (1996 – 1997)

Розширення і поглиблення процесу викладання предметів духовно-морального спрямування

У 1997р. глави обласних держадміністрацій Львівської, Тернопільської та Івано-Франківської областей прийняли спільну історичну ухвалу **"Про обов'язкове введення християнської етики в 1-11 класах середніх загальноосвітніх шкіл"**.

IV ЕТАП (1998 – 2005)

Державна підтримка курсів духовно-морального спрямування Запровадження курсу "Етика: Духовні засади" Запровадження обов'язкового курсу "Етика"

У 1997-1998 н.р. на базі Острозької академії за підтримки Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти розпочалася регулярна підготовка вчителів-волонтерів до викладання "Основ християнської етики".

24 січня 2000р. була прийнята ухвала Рівненської обласної ради **"Про запровадження курсу "Основи християнської етики" в загальноосвітніх школах Рівненщини"**.

У 2001р. було відкрито Український католицький університет, який став належним науково-практичним підґрунтям для викладання предметів духовно-морального спрямування.

У 2002р. відбувся суд між Рівненською обласною радою та прокуратурою Рівненської області.

Рівненська облрада перевищила повноваження

Підстави: предмет у розкладі

Викладають священники

У 2004р. у Києві розпочалося викладання предмету "Етика: Духовні засади" в експериментальному навчальному закладі під назвою "Український навчальний коледж ім.Сухомлинського" (ЗОШ № 272).

8 липня 2005р. Президент України В. Ющенко своїм указом дав доручення №1-1/657 щодо подолання морально-духовної кризи українського суспільства.

26 липня 2005р. Міністр освіти і науки С. Ніколаєнко підписав відомий історичний наказ № 437 **"Про вивчення у навчальних закладах факультативних курсів з етики віри та релігієзнавства"**.

У 2005р. на базі Острозької академії розпочався щорічний фестиваль "Учитель року з предметів духовно-морального спрямування".

У ЕТАП (2006 - 2012)

Державна підтримка духовно-морального спрямування Запровадження факультативного курсу "Християнська етика в українській культурі" Запровадження факультативного курсу

У 2006р. колективами Львівської області та Острозької академії було укладено спільну програму з "**Основ християнської етики**" для 5-6 класів, яка отримала гриф МОН України "Рекомендовано" й дала можливість авторам укласти підручники з "Основ християнської етики".

У 2006р. до процесу духовно-морального виховання шкільної молоді активно прилучився **Київський університет ім. Б.Грінченка**, де почав розроблятися курс "Християнська етика в українській культурі".

У 2006р. християнські моральні цінності ("Християнська етика в українській культурі") почали викладатися у державних школах столиці України – **Києва**. 16 червня 2006 року Головне управління освіти й науки Київської міської державної адміністрації видало наказ № 149 "Про запровадження проекту" й започаткувала епоху активної діяльності за повернення в навчально-виховний процес християнських моральних цінностей.

У 2006-2007 н. р. в апробації цього проекту серед учнів початкових класів узяло участь 100 загальноосвітніх навчальних закладів м. Києва.

У 2007р. в Острозькій академії розпочалася підготовка навчально-методичних комплексів нового покоління для 5-6 класів.

Було випущено перший в Україні навчально-методичний комплекс із "Основ християнської етики" для 5 класу за фінансової підтримки Патріарха Київського і Всієї Руси-України Філарета.

У 2007 році на базі Острозької академії започатковано Всеукраїнський фестиваль "Юні знавці Біблії", який став щорічним.

У 2010р. було підготовлено програму з "Основ християнської етики" для 1-4, 7-11 класів, яка отримала гриф МОН України "Рекомендовано". Цю програму підтримали 10 християнських конфесій України.

21 грудня 2010р. було прийнято Програму духовно-морального курсу для учнів 1-11 класів "Біблійна історія та християнська етика", яку написав авторський колектив під керівництвом архієпископа Полтавського й Миргородського Филипа. Її рекомендовано Міністерством освіти і науки України (лист 1/11-11629 від 21 грудня 2010 року).

У 2010р. до процесу духовно-морального виховання долучився Державний вищий навчальний заклад "Університет менеджменту освіти", м.Київ

У 2012р. Міністерством освіти і науки, молоді та спорту (міністр Дмитро Табачник) здійснено вилучення обов'язкового курсу "Етика" з навчального

плану загальноосвітньої школи, а "зкономлений" час – навчальні години – віддано для курсів із іноземної мови та інформатики.

У 2012р. МОН України, низкою міжнародних гендерних організацій за підтримки вітчизняних чиновників розпочалися спроби здійснення гендерної освіти та ювенальної юстиції.

ПОСТУПОВЕ ВИЛУЧЕННЯ ПРЕДМЕТІВ ДУХОВНО-МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ З ШКОЛИ

УІ ЕТАП (2014 - 2018рр.)

ПОСТУПОВЕ ПОВЕРНЕННЯ ПРЕДМЕТІВ ДУХОВНО-МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ В ШКОЛИ

2014 – 2018рр. – можливість запровадження предметів духовно-морального спрямування в інваріантну частину навчального плану

Травень 2015 року – наказ МОН про 13 додаток до навчального плану, який дозволяє викладати ХЕ в школі за умови наявності вчителя і 100% згоди батьків і дітей

УІІ ЕТАП

ПОЧАТОК РЕАЛІЗАЦІЇ РЕФОРМИ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ 2017-2020

Поступове, починаючи з першого класу, вилучення курсів духовно-морального виховання з нової української школи.

Червень 2017 року - I Всеукраїнський з'їзд педагогів предметів духовно-морального спрямування

Створення ОТГ, перехід шкіл під їхній контроль, втрата напрацьованої взаємодії у системі освіти, вилучення предметів духовно-морального спрямування нерідко через некомпетентність нового керівництва

20 травня 2020 року т.в.м. Любомира Мандзій розпускає комісії гуманітарного змісту в тому числі комісію з християнської етики

Розпочинається марафон «Християнській етиці бути»

УІІІ етап

Повернення предметів морального спрямування у Нову українську школу

2021 рік - повертається комісія з духовно-морального спрямування

В інваріантну частину типової програми для 5-9 класів Нової української школи повертаються курси «Етика» та курси морального спрямування.

5 травня 2021 року – проходив II з'їзд педагогів духовно-морального виховання

ІХ ЕТАП

ПРЕДМЕТИ ДУХОВНО-МОРАЛЬНОГО СПРЯМУВАННЯ У ПЕРІОД РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ

Підготовлено програму і посібники з курсу «Духовність і мораль в житті людини і суспільства»

Оновлено і адаптовано до вимог НУШ та отримано грифи на програми «Основи християнської етики» 5-6, 7-9, 10-11 класи.

Підготовлено посібник «Основи християнської етики. 5 клас» з грифом МОН

Підготовлено посібник «Основи християнської етики. 6 клас» 13 грудня 2023 року комісія з етики ІМЗО рекомендувала надати гриф, але керівництво ІМЗО відмовило, посилаючись на наказ №675 від 05 червня 2023 року «**Про затвердження Порядку здійснення експертизи, надання грифів навчальній літературі та навчальним програмам**»

Гриф надається посібникам

3) навчальним, навчально-практичним посібникам - навчальним виданням, що доповнюють або частково замінюють підручники, містять практичні завдання та/або вправи із певного навчального предмета, професійно-практичної та професійно-теоретичної підготовки, атласам та картам навчальним. До навчальних посібників також належать посібники серії «Шкільна бібліотека», посібники для реалізації навчальних програм морального спрямування, **що мають світський і позаконфесійний характер**, посібники для реалізації освітніх програм за частковими кваліфікаціями та словники;

Гриф надається навчальним програмам

4) навчальним програмам у сфері повної загальної середньої освіти - навчальним виданням, розробленим не на основі модельних навчальних програм, що визначають послідовність досягнення результатів навчання учнів з навчального предмета (курсу за вибором), опис його змісту та видів навчальної діяльності із зазначенням орієнтовної кількості годин, необхідних на їх впровадження (**окрім навчальних програм релігійного спрямування**);

ТЕМА 2. МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ВИКЛАДАННЯ ПРЕДМЕТІВ ДУХОВНО-МОРАЛЬНОГО СПРЯМУВАННЯ

Мета, завдання, підходи і принципи викладання предметів духовно-морального спрямування

Форми і методи навчання предметів духовно-морального спрямування

Засоби навчання предметів духовно-морального спрямування (програми і навчально-методичні комплекси для 5-7 класів).

Урок християнської етики в школі (вимоги, структура, види).

Вимоги до вчителя з предметів духовно-морального спрямування.

Експериментальна перевірка ефективності викладання християнської етики в Західному регіоні України.

Всеукраїнська олімпіада «Юні знавці Біблії».

Всеукраїнський конкурс «Учитель року предметів духовно-морального спрямування».

Всеукраїнська асоціація педагогів з предметів духовно-морального спрямування.

МЕТА, ЗМІСТ, ПРИНЦИПИ НАВЧАННЯ ПРЕДМЕТІВ ДУХОВНО-МОРАЛЬНОГО СПРЯМУВАННЯ

МЕТА

Курси духовно-морального спрямування в школі

- не є вченням віри,
- не включають релігійні обряди,
- не ставлять за мету залучення до певної конфесії.
- Носять інформативний характер

Метою курсу є формування в учнів християнських моральних чеснот.

У процесі досягнення мети передбачається реалізація таких **завдань**:

- ознайомлення учнів з основами християнської моралі як фундаменту загальнолюдських цінностей;
- ознайомлення учнів із християнськими моральними цінностями: істини, благочестя, добра, любові, краси, гідності, обов'язку, совісті, честі;
- формування свідомої та відповідальної особистості учня на основі християнських духовних, моральних та культурних цінностей.
- Створення належних морально-етичних умов для самопізнання і самореалізації.

Введення духовно-моральної компетентності

Освітня мета:

- отримання і засвоєння учнями знань про Бога** як джерело моралі, про добро і зло у світлі Біблії, про принципи моральної поведінки у ставленні до Бога, до себе, до своїх ближніх, до своєї держави, до природи;
- оволодіння знаннями про культуру, історію** та реалії народів періоду написання Біблії;
- формування навичок та розвиток умінь** роботи з Біблією, релігійною та довідковою літературою, підручником, посібником.

Розвиваюча мета:

- **розвиток в учнів емоційної сфери:** співчуття, співпереживання, радості;
- **розвиток в учнів інтелектуальних і пізнавальних здібностей** (різних видів уваги, пам'яті, мислення);
- **розвиток в учнів готовності до спілкування**, взаємодії та співпраці з оточуючими людьми на основі християнських моральних цінностей;
- готовність до подальшої самоосвіти** і морального самовдосконалення.

Виховна мета:

виховання в учнів:

- культури мислення, спілкування, взаємодії та співпраці** на основі християнських моральних цінностей;
- рис характеру** – доброзичливість, працьовитість, любов до ближнього, співчуття, оптимізм;
- ціннісних орієнтацій, почуттів та емоцій учнів.**

ЗМІСТ НАВЧАННЯ

- ознайомити учнів** зі спільними для всіх християнських конфесій християнськими моральними цінностями;
- навчити учнів** поводити себе у відповідності з християнськими цінностями, які лежать в основі загальнолюдських моральних цінностей.
- включає сфери спілкування, діяльності і поведінки** у ставленні до Бога; до себе; до своїх ближніх; до держави; до природи; а також знання Біблійного, історичного та культурологічного характеру.

ПІДХОДИ ДО НАВЧАННЯ ПРЕДМЕТІВ ДУХОВНО-МОРАЛЬНОГО СПРЯМУВАННЯ

- аксіологічний,
- соціокультурний,
- особистісний,
- діяльнісний,
- комунікативний,
- системний,
- компетентісний,
- синергетичний.

1. Підходи у навчально-виховній діяльності у процесі засвоєння предметів духовно-морального спрямування.

Методологічною основою процесу навчання предметам духовно-морального спрямування є система наукових підходів, принципів, форм і методів, які допомагають належно реалізувати мету й завдання навчання.

Ці наукові підходи, принципи, форми та методи перебувають у тісному діалектичному зв'язку. Так, підходи конкретизуються у принципах, принципи реалізуються у певних формах через відповідні методи.

Визначити наукові підходи можна як думки, погляди, з позиції яких розглядається об'єкт, напрям у дослідженні.

Найголовнішими з **підходів** у процесі вивчення предметів духовно-морального спрямування є:

аксіологічний, соціокультурний, культурологічний, особистісний, діяльнісний, комунікативний, системний, компетентісний, синергетичний та сотеріологічний.

АКСІОЛОГІЧНИЙ (ЦІННІСНИЙ) ПІДХІД до навчання предметів духовно-морального спрямування передбачає, що джерелом християнських моральних цінностей для людини є

десять Заповідей Божих,

дві Заповіді любові,

Нагірна проповідь Ісуса Христа,

заповідь, яка називається "золоте правило "Християнської етики",

моральне вчення книг Старого і Нового Заповіту,

посяння святих апостолів,

пояснення моральних цінностей у працях Отців Церкви,

живий досвід Церкви.

Особливістю аксіологічного підходу у процесі навчання основ християнської етики є **бачення людини як найвищого творіння Божого**, а моральними цінностями, які розкривається і прищеплюються учням є найвищі цінності християнства - **любов, радість, мир, довготерпіння, доброта, милосердя, лагідність, стриманість, гідність, обов'язок, совість, честь.**

КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ТА СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ підходи у процесі вивчення предметів духовно-морального спрямування взаємно пов'язані й мають на меті, з одного боку, *сприймати учня як спадкоємця й носія вітчизняної та світової культури, яка має глибоке християнське коріння*, а з іншого, – *готувати школяра до життя у сім'ї, громаді, а також у сучасному суспільстві, якому притаманне як посилення національної самоідентифікації, так і активне залучення України до інтеграційних та глобалізаційних процесів.*

З позиції **ОСОБИСТІСНОГО ПІДХОДУ** кожен школяр, який засвоює предмети духовно-морального спрямування, є **унікальною особистістю, творінням Божим, яке повинне реалізувати задум Творця.**

Кожен учень має неповторний життєвий, в т. ч. релігійний досвід, низку індивідуально-психологічних особливостей, стиль навчальної діяльності.

За цим підходом учень є суб'єктом навчально-виховної діяльності з предметів духовно-морального спрямування.

ДІЯЛЬНІСНИЙ ПІДХІД має на меті таку побудову навчально-виховного процесу з предметів духовно-морального спрямування, яка б активно залучала школяра до різних видів діяльності: ігрової, навчальної та комунікативної, до виконання практичних завдань-проектів благодійного характеру в школі та за її межами тощо.

КОМУНІКАТИВНИЙ ПІДХІД у процесі духовно-морального виховання передбачає організацію комунікативної взаємодії між учителем та учнями, між самими учнями на уроці, в позаурочний та позанавчальний час на основі християнських моральних цінностей, що лежать в основі спілкування.

ШКОЛА НЕ Є ПІДГОТОВКОЮ ДО ЖИТТЯ, ВОНА САМЕ ЖИТТЯ

За **СИСТЕМНОГО ПІДХОДУ** навчально-виховний процес із предметів духовно-морального спрямування організується як цілеспрямована **творча діяльність його суб'єктів: учнів, сім'ї та школи в рамках класної, позакласної та позашкільної роботи.**

Системотвірні зв'язки мети, завдань, змісту, форм, методів та засобів навчання при цьому розглядаються не ізольовано, а у взаємодії компонентів

педагогічного процесу, що дозволяє виявляти загальні системні властивості та якісні характеристики.

КОМПЕТЕНТІСНИЙ ПІДХІД у процесі вивчення предметів духовно-морального спрямування передбачає синтез аксіологічної, мотиваційної, рефлексивної, когнітивної, операційно-технологічної та інших складових результатів навчання, що відображають набуття не лише знань, навичок і вмінь, а й досвіду емоційно-ціннісного ставлення до себе, батьків, учителів, друзів, інших людей, оточуючого світу, природи з погляду Біблії.

Компетентність у сфері пізнавальної, комунікативної, ігрової, практичної діяльності школярів, засвоєння християнських моральних цінностей, способів набуття знань, користування різними джерелами інформації є основою компетентності в інших сферах: у сімейній, громадянській, соціально-трудої, культурно-естетичній діяльності, сфері дозвілля та інших.

Ключова компетентність учня по суті є інтегративною, тому що її джерелом є різні сфери діяльності: духовна, етична, соціальна, інформаційна, екологічна тощо.

СИНЕРГЕТИЧНИЙ ПІДХІД у процесі вивчення предметів духовно-морального спрямування має на меті самоорганізацію та саморозвиток особистості на основі взаємодії людини з Богом, іншими людьми і оточуючим середовищем, що призводить до змін і виникнення нових якостей.

Синергетика божественного й людського визначає специфіку навчання християнських цінностей, оскільки є не плодом людського розуму, а божественного натхнення у Святому Письмі, працях Отців Церкви та інших працях релігійно-філософського змісту.

Ідея використання **СОТЕРІОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ** (від грець. *soteri-on* – “порятунок, спасіння, рятування”, *logos* – “слово”) у процесі викладання дисциплін духовно-морального спрямування лежить в основі концепції особистого порятунку і розробляється у руслі відповідності поведінки особистості моральним цінностям християнського віровчення.

Наголос на врахуванні значущості культурної спадщини у процесі викладання “Християнської етики” має відбуватися за рахунок впровадження моралі релігійної людини, наповнення сучасного виховного процесу глибинними пластами релігійної етики, що пов’язана з моральними традиціями виховання християнина.

При цьому витокami категорії зла є смерть, тоді як джерелом добра, істини є подолання, викорінювання й неприйняття смерті, яка, на думку В. Варави, будить у людині добро – неможливість жити без відродження, без віри, сподівання, надії, практичного прагнення до воскресіння [3, с. 106].

ПРИНЦИПИ НАВЧАННЯ ПРЕДМЕТІВ ДУХОВНО-МОРАЛЬНОГО СПРЯМУВАННЯ

ЗАГАЛЬНОДИДАКТИЧНІ ПРИНЦИПИ

- особистісно-орієнтований
- наочності
- посильності
- міцності
- свідомості
- науковості
- зв'язку навчання з життям
- активності
- індивідуалізації
- системності
- наступності
- превентивності

Принципи навчання відповідають на запитання **“Як організувати навчальний процес з основ християнської етики?”**

Курс „Основи християнської етики” побудований відповідно до принципів та вимог сучасної педагогічної науки, поєднаних з підходами та принципами християнської педагогіки:

ПРИНЦИП ОСОБИСТІСНО-ОРІЄНТОВАНОГО ПІДХОДУ, який визнає дитину найвищою цінністю виховання, творінням Божим;

- 1. орієнтує учня на особистісний духовний розвиток**
- 2. Реалізовується через виконання завдань, вправ, проєктів, самоаналіз, самовдосконалення, особисте засвоєння духовно-моральних цінностей**

ПРИНЦИП НАОЧНОСТІ, що передбачає створення відповідних умов для чуттєвого сприйняття Біблійного матеріалу через переважно візуальну та слухову наочність.

Вченні дослідили, що дитина запам'ятовує: 20% того, що чує, 50% того, чує і бачить, 80% того, що чує, бачить і робить.

Використовуючи наочність, учитель християнської етики не повинен занадто деталізувати біблійний матеріал, перебираючи на себе функцію Творця (наприклад, зображення створення світу). Наочність, яка використовується на уроці, повинна бути високохудожньою.

Не допускається наочність, яка може показати Творця у непривабливому чи карикатурному вигляді.

Не слід під час інсценізації виконувати роль Бога. Його голос має звучати за кадром, за сценою.

Використовуються малюнки, репродукції ікон, картини, фільми

ПРИНЦИП ПОСИЛЬНОСТІ, що вимагає ретельного визначення обсягу навчального матеріалу і його характеру з урахуванням віку і рівня підготовки учнів, щоб завдання, які ставляться перед школярами, були їм зрозумілими. Так, згідно з дослідженням психологів, для учнів молодшого віку не рекомендується давати більше трьох віршів з Біблії, оскільки вони їх не можуть сприйняти;

Тлумачний словник

Ключовий вірш

Адаптовані біблійні історії

Оповідання морального змісту

Перед текстові і після текстові завдання

Практичні завдання

ПРИНЦИП МІЦНОСТІ, що передбачає належне засвоєння християнських моральних цінностей для їх застосування у повсякденному житті;

1. завдання
2. біблійні історії, повчальні оповідання,
3. ситуації, проекти
4. знання-навички-уміння
5. розповіді батькам, рідним, близьким

ПРИНЦИП СВІДОМОСТІ, що орієнтує учителя на забезпечення розуміння учнями матеріалу, який вивчається;

тлумачний словник

адаптовані біблійні історії

завдання

пояснення

ПРИНЦИП НАУКОВОСТІ, що має за мету

- а) використовувати наукові відкриття в галузі фізики, хімії, астрономії, біології, історії, археології для підтвердження біблійних істин;
- б) спиратись на досягнення психолого-педагогічної, історико-культурологічної та теолого-філософської науки для успішного викладання християнської етики;

1. дані історичної науки

2. психолого-педагогічні прийоми і методи

ЗВ'ЯЗКУ НАВЧАННЯ З ЖИТТЯМ, який зобов'язує педагога не лише розкривати учням біблійні моральні принципи і подавати їм для їх ілюстрації відповідні місця з Біблії, підкріплюючи розповідь біблійними сюжетами, але й пояснювати, як відповідні моральні цінності використовуються у повсякденному житті і як можуть застосовуватись конкретним учнем;

**повчальні оповідання
ситуації,
проекти
розповідь близьким і рідним
допомога тим, хто її потребує**

ПРИНЦИП АКТИВНОСТІ, який передбачає духовну, інтелектуальну, практичну діяльність учнів, спрямовану на духовно-моральне зростання під час оволодіння християнськими моральними принципами;

- 1. ігрові прийоми**
- 2. інтерактивні форми роботи**
- 3. проекти**
- 4. екскурсії**

ПРИНЦИП ВИХОВУЮЧОГО НАВЧАННЯ, що реалізується в такій організації навчання християнської етики, в процесі якої отримані знання Біблійних моральних принципів слугують для формування морального характеру і поведінки, забезпечують можливість проявляти себе учням як особистостям;

виховання моральних чеснот

ПРИНЦИП ІНДИВІДУАЛІЗАЦІЇ, що виявляється у процесі вивчення християнської етики шляхом врахування індивідуально-психічних особливостей, релігійного досвіду учня, рівня його вихованості, які значно впливають на ефективність оволодіння християнською етикою;

**врахування особливостей
вікових
релігійних
сімейних
регіональних**

ПРИНЦИП КУЛЬТУРОВІДПОВІДНОСТІ, який передбачає сприйняття християнської моральної культури українського народу як невід'ємної частини світової культури; шанобливе ставлення до культури та духовних цінностей представників інших культур, народів, релігій;

**використання наочності
оповідань
поезії**

ПРИНЦИП ДОСТУПНОСТІ, що передбачає врахування вікових та психологічних особливостей учнів, орієнтація їх на свідоме використання засвоєних цінностей і моральних принципів;

- 1. адаптовані біблійні історії**
- 2. тлумачний словник**
- 3. підбір оповідань**
- 4. обсяг текстів**

ПРИНЦИП СИСТЕМНОСТІ, що передбачає цілісний, ієрархічний, взаємозалежний і відкритий процес залучення дітей до цінностей у їх постійному розвитку;

**використання комплексу книг
урочна-позакласна робота
школа-сім»я**

ПРИНЦИП НАСТУПНОСТІ, що забезпечує наступність у реалізації змісту і завдань навчального предмету та орієнтацію на практичне втілення засвоєних духовно-моральних засад, як мотивацій життя творчої особистості;

опора на знання учнів з інших предметів

Принцип комплексності та інтегрованості, які полягають у взаємодії навчання і виховання, об'єднанні зусиль сім'ї, школи, позашкільних закладів,

дитячих об'єднань у виховному процесі;

ПРИНЦИП ПРЕВЕНТИВНОСТІ, що забезпечує профілактику негативних проявів поведінки дітей та учнівської молоді, вироблення імунітету до негативних впливів соціального середовища;

Запобігання девіантної поведінки учнів

ПРИНЦИП СУСПІЛЬНОЇ СПРЯМОВАНOSTІ ВИХОВАННЯ, передбачає прищеплення християнських моральних цінностей для життя в суспільстві

формування національної свідомості, патріотизму;

ПРИНЦИП ВИХОВАННЯ ОСОБИСТОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ І СПІЛКУВАННІ, вимагає у процесі викладання християнської етики організувати різноманітну діяльність учнів, їх спілкування.

Використовуються ситуації, ігри, проекти.

ПРИНЦИП ОПТИМІСТИЧНОГО ПРОГНОЗУВАННЯ, що передбачає віру в кожную людину і можливість її виправлення.

СПЕЦІАЛЬНІ ПРИНЦИПИ

принцип теоцентризму

принцип біблійної основи навчання

принцип міжконфесійного характеру навчання

принцип міжрелігійності

принцип врахування конфесійних особливостей

принцип добровільності

ПРИНЦИП ТЕОЦЕНТРИЗМУ передбачає, що джерелом моральних цінностей для людини є її Творець – Бог.

ПРИНЦИП БІБЛІЙНОЇ ОСНОВИ НАВЧАННЯ, який передбачає, що основою навчання християнської етики є християнські моральні цінності, подані у Біблії, які є спільними для всіх християнських конфесій;

ПРИНЦИП МІЖКОНФЕСІЙНОГО ХАРАКТЕРУ НАВЧАННЯ, що скеровує учителя й учня на вивчення спільних для всіх християнських

конфесій моральних цінностей. Пропаганда окремої конфесії в тій чи іншій мірі не допускається;

ПРИНЦИП МІЖРЕЛІГІЙНОСТІ до представників різних конфесій, а також невіруючих передбачає однакове ставлення до представників різних конфесій і людей різних переконань;

ПРИНЦИП ВРАХУВАННЯ КОНФЕСІЙНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ передбачає врахування особливостей різних конфесій, до яких належать учні класу, що певною мірою визначає поведінку школярів, їх релігійні знання;

ДОБРОВІЛЬНОСТІ, написання заяв батьками учнів

ФОРМИ РОБОТИ НА УРОЦІ

- Індивідуальна
- Парна
- Групова
- Фронтальна

1. Характеристика форм організації навчально-виховної діяльності з предметів духовно-морального спрямування. У процесі навчально-виховної діяльності, зокрема, з "Основ християнської етики" вчитель застосовує у роботі з учнями низку форм організації діяльності учнів із метою підвищення ефективності опанування навчальним матеріалом.

Форма організації навчально-виховної діяльності з предметів духовно-морального спрямування – це спосіб організації діяльності, який регулюється певним, наперед визначеним розпорядком.

Це також зовнішнє вираження узгодженої діяльності вчителя та учнів або учнів між собою, що здійснюється у визначеному порядку і в певному режимі.

Особливістю форм роботи з предметів духовно-морального спрямування є те, що вони відбуваються факультативно, за бажанням, яке засвідчується й підтверджується письмовою згодою батьків, зазвичай лише раз на тиждень.

2. Основні форми навчально-виховної роботи на уроках із предметів духовно-морального спрямування.

Значна увага при вивченні предметів духовно-морального спрямування в школі надається **позакласній роботі**. З її допомогою значно поглиблюються й розширюються знання учнів, створюються умови для мотивації навчально-виховної діяльності, для використання отриманих на уроці знань.

З цією метою в школах організуються

заходи до християнських свят,
гуртки,

зустрічі з цікавими людьми,
КВК;
виставки малюнків,
вишиванок,
картин;
круглі столи на актуальні теми;
конкурси,
олімпіади,
брейн-ринги,
конференції,
дискусії,
участь у форумах режиму online тощо.

З предметів духовно-морального виховання в школі передбачається й організація позашкільної роботи.

Вона допомагає реалізувати конфесійні запити дітей, задовольнити їх пізнавальні інтереси, прагнення подорожувати.

В позашкільній роботі діти мають можливість закріпити й реалізувати ті знання, які вони отримали в класі.

До найбільш поширених форм позакласної роботи належать

екскурсії храмами,
паломницькі поїздки до святинь,
участь у благодійних акціях,
виконання благодійних проектів.

Сьогодні – заходи з підтримку НУШ

Вибір форм роботи на уроці визначається віковими та індивідуально-психологічними особливостями учнів, вимогами програми та особливістю навчання предметів духовно-морального спрямування.

Вчитель, який викладає предмети духовно-морального спрямування, використовує форми роботи, і способи організації діяльності у процесі навчання, запозичені з інших предметів шкільного циклу.

Основними формами навчально-виховної роботи на уроках із предметів духовно-морального спрямування є фронтальна, індивідуальна, парна, групова.

Фронтальна форма роботи передбачає навчальну діяльність учителя з усім класом у тих випадках, коли потрібно пояснювати матеріал для всього класу.

Індивідуальна форма роботи має на меті виконання завдання кожним окремим учнем із метою перевірити знання вивченого матеріалу.

Парна форма роботи передбачає навчальну взаємодію двох учнів під час виконання завдань, часто тих, які сидять за однією партою.

Групова форма роботи передбачає поділ класу на невеликі групи з 4-5 осіб для виконання групових завдань. Групова робота проводиться на етапі закріплення та творчого використання вивченого матеріалу.

Форми роботи призначені для використання їх вчителем на уроці "Основ християнської етики" з метою організації ефективнішої роботи учнів на уроці та поліпшення засвоєння знань, підсилення мотивації під час класної, позакласної та позашкільної роботи. Все це має відобразитися на компонентах поступового духовно-морального розвитку особистості. Узагальнено форми роботи щодо поступового духовно-морального розвитку особистості подано у таблиці № 13.1.

Таблиця 13.1

Форми роботи щодо поступового духовно-морального розвитку

Компоненти поступового духовно-морального розвитку	Форми роботи	
	Факультативні	Позакласні
Індивідуальний духовно-моральний розвиток	Виступ на факультативному занятті; виконання проблемного завдання; презентація результатів самостійної роботи; виконання індивідуального доручення.	Захист проєктів духовно-морального спрямування; підготовка правил для щодо виховання окремих якостей; робота з літературою, що присвячена духовно-моральному розвитку.
Взаєморозвиток позитивних якостей у парній і груповій роботі	Рецензування додаткової літератури з проблем духовно-морального виховання; обмін особистими поглядами щодо духовно-моральних проблем.	Участь у роботі гуртків; виступи в КВК, брейн-рингах; дискусіях, участь у форумах режиму online.
Духовно-моральний розвиток в учнівському середовищі	Участь у дискусії; дебатах; мозковий штурм; участь у підготовці та презентації проєкту духовно-морального спрямування; іграх-зустрічах тощо.	Участь у конференції; участь у конкурсах, олімпіадах, виставках; участь у проведенні християнських свят; екскурсії, паломницькі поїздки до святинь, участь у благодійних акціях, благодійних проєктах

МЕТОДИ

- розповідь,
- пояснення,
- бесіда,
- переконання,
- привчання,
- заохочення.
- гра
- дискусія
- демонстрування та ілюстрування
- метод прикладу
- метод авторитету

1. Характеристика методу навчально-виховної діяльності.

У процесі викладання предметів духовно-морального спрямування використовуються відповідні форми та методи навчання.

Метод навчально-виховної діяльності – це певний спосіб цілеспрямованої реалізації процесу навчання й виховання школярів при досягненні поставленої в процесі навчання мети. Метод передбачає взаємодію вчителя й учня.

Методи навчально-виховної діяльності з предметів духовно-морального спрямування дають відповідь на запитання “Як навчати і виховувати школярів, скеровуючи їх до високих духовних і моральних норм і принципів?”

Вибір методів навчально-виховної діяльності з предметів духовно-морального спрямування залежить від особливостей навчального предмету та цілей, поставлених для його оволодіння; вікових та індивідуально-психологічних особливостей учнів, їх релігійного досвіду, вихованості, а також від майстерності й досвіду вчителя.

Учитель з предметів духовно-морального спрямування використовує такі методи: розповідь, пояснення, бесіда, дискусія, демонстрування, ілюстрування, переконання, привчання, заохочення, гра, метод прикладу, метод авторитету, робота з аудіокнигою та ін. Для більш точного розуміння їх суті варто схарактеризувати ці методи.

3. Основні методи навчання й виховання з предметів духовно-морального спрямування у школі.

МЕТОД РОЗПОВІДІ передбачає виклад учителем або учнем біблійного, художнього або іншого матеріалу морально-повчального змісту. Цей метод реалізується у процесі розповіді біблійних оповідей, наведення прикладів із суспільного життя, особистого життя учня, художньої літератури.

Для розповіді характерні такі особливості: яскравість характеристик, наявність фактів, явищ, конкретність, емоційність, динамічність. Під час розповіді передбачається використання додаткових джерел. Понятійний апарат розповіді та її змістовне наповнення повинні відповідати рівню знань школярів та можливостям їх сприйняття.

МЕТОД ПОЯСНЕННЯ має на меті аналіз, тлумачення й аргументацію різних положень навчального матеріалу морально-етичного характеру шляхом розкриття причинно-наслідкових та інших зв'язків і закономірностей. Пояснення поєднується на уроці з описом, бесідою, демонстрацією; здійснюється на основі принципу доступності на відповідному емоційному й динамічному рівні.

МЕТОД БЕСІДИ як форми спілкування проявляється в тому, що в її процесі вчитель, спираючись на наявні в учнів знання й досвід, користуючись запитаннями підводить учнів до розуміння й засвоєння нових знань, до повторення й перевірки навчального матеріалу, до певних висновків. До бесіди може залучатися весь клас, група або окремі учні. Вчитель може актуалізувати відомий учням матеріал, а також підводити учнів до отримання нових знань.

МЕТОД ДИСКУСІЇ передбачає широке публічне обговорення якогось актуального чи спірного питання. Дискусія вимагає попередньої підготовки з боку вчителя (постановка проблеми, підготовка учасників дискусії, організація дискусії, контроль за ходом і підведення підсумків) та учнів (ознайомлення з дискусійною проблемою; підбір необхідних аргументів і доказів; регламент – часові та змістовні обмеження виступів тощо).

МЕТОД ДЕМОНСТРУВАННЯ ТА ІЛЮСТРУВАННЯ має на меті показ наочних об'єктів – реальних предметів або їх зображень.

Ефективність демонстрування залежить від правильного вибору об'єктів демонстрування, а також від уміння вчителя поєднати смислове пояснення з демонстрацією наочного об'єкта. Вибраний предмет демонстрування та ілюстрування повинен задовольняти певні естетичні та етичні вимоги відповідно до теми й мети уроку.

МЕТОД ПРИКЛАДУ передбачає конкретизацію моральних уявлень учнів на конкретному прикладі з життя та поведінки відомої історичної постаті або сучасника.

МЕТОД АВТОРИТЕТУ здійснює вплив на переконання й поведінку, що ґрунтується на довірі та на усвідомленні високої значущості особистих якостей і життєвого досвіду слів і вчинків видатних людей, які користуються авторитетом у суспільстві.

Отже, всі методи у процесі навчально-виховної діяльності утворюють чітку структуру, розподіляючись за застосуванням головними дійовими особами навчального процесу – вчителем та учнем. Методи, застосовані вчителем та учнем під час викладання "Основ християнської етики", у процесі взаємодії призводять не тільки до засвоєння певної інформації, а й до інтеріоризації культурних набутоків, духовних і моральних принципів, моделей поведінки, які є найвищими зразками сучасного українського суспільства.

ЗАСОБИ НАВЧАННЯ

ПРОГРАМА

Програма курсу "Основи християнської етики", починаючи від 1 класу, має такий змістовно-тематичний поділ:

1-й клас. Хочу пізнавати світ.

Розділ 1. Хочу пізнавати дивосвіт.

Розділ 2. Пізнаю себе.

Розділ 3. Хочу пізнавати Бога.

2-й клас. Живу й навчаюсь у родині.

Розділ 1. Моя сім'я і родина.

Розділ 2. Мій рід і народ.

3-й клас. Прагну робити добро.

Розділ 1. З радістю творимо добро.

Розділ 2. Життєвий дороговказ.

Розділ 3. Шляхом добра.

4-й клас. Навчаємося мудрості.

Розділ 1. Уроки доброти.

Розділ 2. Уроки справедливості.

Розділ 3. Навчаємося виправляти життєві помилки.

Розділ 4. Уроки працелюбності.

Розділ 5. Уроки Божої мудрості.

5-й клас. Світ Біблії.

Розділ 1. Що вчить Біблія про людину, добро і зло.

Розділ 2. Які моральні цінності вміщені в Святому Письмі.

Розділ 3. Значення приходу на землю Ісуса Христа.

6-й клас. Притчі Ісуса Христа.

Розділ 1. Новий Завіт – джерело християнської моралі.

Розділ 2. Слово Боже виховує нас.

Розділ 3. Етика людських взаємин у світлі Христового вчення.

Розділ 4. Основи морального життя.

7-й клас. Ісус Христос – ідеал для наслідування.

Розділ 1. Морально-етичні цінності християнства.

Розділ 2. Християнські орієнтири людського життя.

Розділ 3. Історичні витоки та розвиток християнства в Україні.

8-й клас. Божі заповіді – моральний дороговказ для людини.

Розділ 1. Життєві дороговкази християнина.

Розділ 2. Моральні настанови у взаєминах людини з Богом.

Розділ 3. Моральні підвалини заповідей щодо пошани ближнього.

Розділ 4. Моральні настанови у виборі життєвого шляху.

9-й клас. Морально-етичні цінності молоді.

Розділ 1. Християнський життєвий вибір людини.

Розділ 2. Моральні цінності у виборі професії.

Розділ 3. Людина у суспільстві.

Розділ 4. Молодь і християнська культура.

10-й клас. Етика подружнього життя.

Розділ 1. Морально-етичні основи християнської сім'ї.

Розділ 2. Християнське покликання чоловіка і жінки.

Розділ 3. Моральні підвалини життя християнської родини.

Розділ 4. Сім'я у цивілізаційному вимірі.

11-й клас. Основи християнського світогляду і моралі.

Розділ 1. Суть християнського світогляду.

Розділ 2. Морально-етичний зміст блаженств.

Розділ 3. Християнські моральні чесноти.

Розділ 4. Християнство у релігійному просторі світу.

НАВЧАЛЬНО-МЕТОДИЧНИЙ КОМПЛЕКТ З ДУХОВНО- МОРАЛЬНОГО ВИХОВАННЯ

Комплект для вчителя має складатися з

- Програми з християнської етики,
- книжки для вчителя,
- посібника для позакласної роботи,
- набору фоно- і відеофонограм,
- репродукцій, слайдів,
- фланелографа тощо.
- диск з піснями

Комплект для учня включає

- підручник,
- зошит для учня
- хрестоматію для читання,
- музичний диск
- довідкову літературу,
- роздатковий матеріал,
- відеограми, комп'ютерні програми.

Підручник з християнської етики для учня є головним навчальним посібником.

У ПОСІБНИКУ МІСТИТЬСЯ МЕТОДИЧНО ОРГАНІЗОВАНИЙ МАТЕРІАЛ

- ключові вірші
- словничок нових понять і термінів
- біблійні історії
- оповідання та вірші повчального характеру
- завдання для перевірки отриманих знань та їх застосування на практиці для формування відповідної поведінки
- домашні завдання

Навчальний процес на уроці включає такі основні етапи:

- етап подачі нового матеріалу;
- етап закріплення матеріалу;
- етап практикування і його застосування.

I. НА ЕТАПІ ПОДАЧІ НОВОГО МАТЕРІАЛУ учитель знайомить учнів з християнськими моральними цінностями, показує як вони функціонували в Біблії і в реальному суспільному житті

Учень у цей час знайомиться з християнськими моральними цінностями та способами їх використання у запропонованих біблійних і життєвих ситуаціях.

II. ЕТАП ЗАКРІПЛЕННЯ передбачає

- пояснення учителя,
- бесіду на основі прослуханого, побаченого чи прочитаного,
- відповіді на запитання тощо.

Учень осмислює, закріплює християнські моральні цінності.

III. НА ЕТАПІ ПРАКТИКУВАННЯ І ЗАСТОСУВАННЯ ОТРИМАНИХ ЗНАНЬ УЧИТЕЛЬ

- моделює проблемні ситуації,
- пропонує вирішити реальні життєві ситуації.
- Пропонує завдання додому для закріплення знань, отриманих на занятті

Учні розв'язують уявні проблемні ситуації в класі, а згодом реальні життєві ситуації поза його межами, в реальному житті.

ВИМОГИ ДО ЗАНЯТТЯ

Відповідність уроку змісту Біблії.
Міжконфесійний характер уроку.
Міжпредметні зв'язки.

Актуальність матеріалу.
Враховання вікових та індивідуально-психологічних особливостей.

ОРІЄНТОВНА СТРУКТУРА ЗАНЯТТЯ

Тема уроку.
Навчальна мета.
Виховна мета.
Наочність.
Ключовий вірш.
Міжпредметні зв'язки.
Використана література.

Хід заняття

I. Організаційний етап.

- 1) Християнське вітання.
- 2) Налагодження контакту з класом.
- 3) Повідомлення теми та мети.
- 4) Молитва.

II. Актуалізація знань, перевірка вивченого

III. Подача нового матеріалу

IV. Закріплення знань, виховання характеру

У. Підсумок уроку

- 1) Підсумок змісту уроку.
- 2) Оцінювання учнів.
- 3) Домашнє завдання.
- 4) Молитва.

ОЦІНЮВАННЯ УЧНІВ НА ПРЕДМЕТАХ З ДУХОВНО-МОРАЛЬНОГО СПРЯМУВАННЯ

Критерії в програмі
Оцінювання за знання учнів

ВИМОГИ ДО ВЧИТЕЛЯ

Апостол Яков: «Не всі ставайте учителями»

Ісус Христос:: «Ідіть і навчіть усі народи»
Поділяти цінності християнства
«Це Син Мій улюблений, Його слухайте»
Бути практикуючим християнином
Поклонятися Богові в Дусі та Істині
Перебувати в молитві Богові
Жити в любові

ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА ПЕРЕВІРКА ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКЛАДАННЯ ХРИСТИЯНСЬКОЇ ЕТИКИ

РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ СТАНУ ВИКЛАДАННЯ ПРЕДМЕТУ “ХРИСТИЯНСЬКА ЕТИКА” В ШКОЛАХ

КОНФЕСІЙНІСТЬ ШКІЛ І КЛАСІВ -41 школа Рівненської області.

- **80%** батьків учнів шкіл належать до православної конфесії, майже
- **19%** батьків школярів ходять до протестантських церков (баптисти, п'ятидесятники) і
- **1%** школярів є дітьми батьків-католиків та ін.

Водночас у процесі дослідження було зауважено

- амплітуда міжконфесійних відмінностей у класах Рівненщини є досить широкою.
- в окремих з них всі діти належать до православної конфесії, в інших - протестанти і православні складають по 50%.
- Спостерігалися й інші конфесійні співвідношення.
- Вчителі відзначають, що серед учнів є незначний відсоток індиферентних до релігії.
- Вчителі християнської етики стверджують, що багатоконфесійність не тільки не перешкоджає вивченню “Християнської етики”, а навпаки, збагачує цей процес і допомагає дітям стати дружнішими.
- Вчителі підкреслюють ефективну співпрацю та взаєморозуміння з дітьми з протестантських родин, з римо-католиками, які проходять курс катехізації

у недільних школах, що допомагає у вивченні предмету “Християнська етика”.

- В цілому на уроках “Християнської етики” існує взаєморозуміння і співпраця.

СТАВЛЕННЯ ШКІЛЬНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ до християнської етики-56 шкіл області.

71% керівників освітніх установ Рівненщини - **позитивне ставлення** до предмету “Християнська етика” спостерігається у.

9% директорів шкіл - **негативне ставлення** до предмету “Християнська етика”.

20% директорів - **нейтральна позиція** щодо до предмету “Християнська етика”

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВИКЛАДАННЯ християнської етики - 38 шкіл Рівненської області.

Враження учнів від викладання християнської етики -38 шкіл Рівненської області.

- понад **90%** учнів зацікавлені і задоволені предметом “Християнська етика”.
- Решта опитаних ще остаточно не визначилися у своєму ставленні до предмету.

Багато учнів вважають предмет “Християнська етика” **своїм улюбленим і відносять його до числа найважливіших дисциплін шкільного циклу.**

Учням подобається, що предмет “Християнська етика”

- дає можливість їм позбавитись багатьох негативних рис характеру,
- покращити взаємини з ровесниками, друзями, батьками та вчителями. дає можливість обговорювати життєві проблеми, відкривати Бога, здійснювати свою поведінку у світлі Божих заповідей,
- учні з нетерпінням чекають уроку “Християнської етики” і з задоволенням працюють на ньому.

СТАВЛЕННЯ БАТЬКІВ до предмета християнська етика - 42 школи області.

- **Більшість батьків** позитивно відреагували на появу предмету “Християнська етика” у школі.
- **Частина з них** разом з дітьми відвідували перші уроки з християнської етики у школі, допомагають школярам виконувати домашні завдання.
- Батьки схвально ставляться до предмету “Християнська етика”, коли навчання не носить конфесійний характер.
- **близько 5% батьків** байдуже ставляться до того, що їх діти вивчають цей предмет.
- **Незначна частина батьків (два випадки)** заборонили дітям відвідувати уроки з “Християнської етики”.

ВІДГУКИ УЧНІВ М. РІВНОГО ПРО ВИВЧЕННЯ ХРИСТІЯНСЬКОЇ ЕТИКИ

"У нашому житті є багато невідомого. Я не думала, що на всі питання можна знайти відповідь у Біблії".

Катя С-к, 10-А

"Ми з дівчатами дуже чекаємо, коли наступить вівторок, бо у вівторок є урок християнської етики. Мені дуже приємно говорити про Бога".

Христина С-ко, 7-А

"Після цих уроків у класі між нами панує спокійна обстановка, приємно спілкуватися з однокласниками, вчителями".

Аліна Б-ва, 10-А

"Цей предмет лише один раз в тиждень! Дуже шкода! З кожним днем починаю розуміти велич Творця".

Ольга Р-к, 10-А

"Після уроків християнської етики я виходжу щаслива, добра, весела. Мої стосунки з людьми поліпшились.... Навіть вчитися стала краще. З нас виростуть чудові люди, якщо збільшиться кількість уроків".

Катерина Д-на, 10-А

"Це найулюбленіший і найцікавіший предмет. На цей предмет іду із задоволенням. Коли не знаю, як поступити, то згадую урок, намагаюсь зробити так, як написано в Біблії. Мені хочеться робити людям лише добро. Позитивно впливає на навчання".

Ірина К-а, 8-А

"Завдяки цьому предмету ми можемо вибрати правильну подальшу дорогу". Яків Бойко, 10-А

"Я бажаю, щоб всі діти звертались до Божого слова. Якщо буде цей предмет по всій країні, то діти стануть більш порядними..."

Юрій Б-ко, 10-А

ВСЕУКРАЇНСЬКІ КОНКУРСИ

ВСЕУКРАЇНСЬКА ОЛІМПІАДА «ЮНІ ЗНАВЦІ БІБЛІЇ»

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ КОНКУРС «УЧИТЕЛЬ РОКУ З ПРЕДМЕТІВ ДУХОВНО-МОРАЛЬНОГО СПРЯМУВАННЯ»

АСОЦІАЦІЯ ПЕДАГОГІВ З ПРЕДМЕТІВ ДУХОВНО-МОРАЛЬНОГО СПРЯМУВАННЯ

ЖУРНАЛ «СЛОВО ВЧИТЕЛЮ»

ПЕРШИЙ І ДРУГИЙ ВСЕУКРАЇНСЬКІ ЗІЗДИ ПЕДАГОГІВ ДУХОВНО-МОРАЛЬНОГО СПРЯМУВАННЯ

ЗАГАЛЬНА ПРЕЗЕНТАЦІЯ (СЛАЙД ШОУ)

ПРЕЗЕНТАЦІЯ ПОСІБНИКА ДЛЯ 5 КЛАСУ

ПРЕЗЕНТАЦІЯ ПОСІБНИКА ДЛЯ 6 КЛАСУ

САЙТ

ПОДАЛЬШІ КУРСИ

Курси для вчителів недільних шкіл

Курси з апологетики

Курси з інтеграції біблійних цінностей у початковий процес (музика і спів, математика, астрономія, українська література, біологія, фізика, зарубіжна література)